

## **Atkurtai Lietuvai – 100 metų**

### **Zarasų „Ažuolo“ gimnazijai – 100 metų**

#### Zarasų mokyklos carinės Rusijos metais ( II d.)

1868 m. Zarasų krašto bajorai susimetė pinigų ir pastatė dviaukštį mūrinį pastatą, kurį padovanojo miestui. Čia įsikūrė pradinė dviklasė apskrities mokykla. Mokykloje dėstyta tikyba, rusų kalba, keturi aritmetikos veiksmi, cerkvinės giesmės. Visi dalykai, išskyrus katalikų tikybą, dėstyti rusiškai. 1871 m. mokslo metai prasidėdavo rugsėjo 1 d., baigdavosi gegužės 1 d. Buvo žiemos ir vasaros atostogos, patvirtintas mokinių darbo savaitinis ir dienos krūvis. Mokinius rekomenduota skirstyti į tris skyrius ir sodinti atskirai. Berniukus ir mergaites taip pat sodinti atskirai. Vaikai kasdien mokykloje mokėsi 6 val.: 4 val. prieš pietus ir 2 po pietų. Mokslo metai baigiami egzaminais, į kuriuos kviečiami tėvai ir garbingi visuomenės atstovai.

Senasis mokyklos pastatas yra išlikęs iki mūsų dienų ( dabar D.Bukonto gatvė Nr.5).

Carinė mokykla lietuvių tautai buvo svetima. Šalia valdinių mokyklų plačiai plito nelegalus vaikų mokymas namuose ir slaptose (daraktorių) mokyklose. Caro valdžia pastarąsias mokyklas žiauriai persekiojo. 1883-1904 m. Kauno gubernijoje Zarasų apskrityje buvo susekta 10 slaptų mokyklų. Daraktoriai ir vaikų tėvai nubausti didelėmis pinigėmis baudomis, kai kurie pakliuvo į kalėjimus ir tremtį.

Zarasuose apskrities mokykla 1880 m.(kitų, negausių šaltinių duomenimis, 1878m.) reorganizuota į miesto mokyklą. Pradžioje mokykla buvo dviklasė (triklase tapo 1903 m.).

Nuo 1891 m. rudens iki 1892 m. gegužės mėn. Zarasų dviklasės mokyklos pirmoje klasėje mokėsi būsimasis lietuvių kalbininkas Kazimieras Būga. Tas faktas tarpukario Lietuvoje pasitarnavo tam, kad mūsų gimnazijos pavadinime būtų *K. Būgos* vardas.

Aukštesnio tipo mokykla galėjo atsirasti dėl miesto augimo. 1897 Zarasuose gyveno 6370 žmonių ( iš jų 3348 žydai), buvo daugiau nei dešimt mūrinių pastatų , minima rotušė.

1893 m. nurodomos dvi mokyklos – miesto ir dviklasė žydų.

1893 m. Zarasuose pradėjo veikti paprinė cerkvinė mokykla su dėstomąja rusų kalba.

1906-1907 m. Zarasų gyventojų skaičius priartėjo prie 7 tūkst.

Mieste veikė penkios mokyklos: miesto triklasė (ja tapo 1903 m.; 1906 m. lankė 92 vaikai); dvi parapijos (berniukų ir mergaičių); dvi žydų (vienaklasė įsteigta 1901 m.; vienaklasė žydų mokykla buvo skirta mergaitėms).

Labai įdomiai tuometinį Zarasų miesto visuomeninį gyvenimą ir švietimo reikalus iliustruoja miesto mokyklos mokytojo A. Rusecko pateikti faktai: 1906 m. Zarasuose buvo 7037 gyventojai (3323 vyrai, 3714 moterų). Pagal tikėjimą: stačiatikių - 453, „bendratikių“ (jedinovercų) – 81, sentikių -465, katalikų – 1422, liuteronų -26, judėjų – 4552, musulmonų – 37, karaimų -1. Pagal luomus: dvarininkų – 207, dvasininkų – 10, pirklių ir piliečių – 82, miestiečių – 6638, kariškių, policininkų, gaisrininkų – 96, užsieniečių – 4.

Toliau mokytojas A. Ruseckas rašo, kad , nežiūrint nedidelio gyventojų skaičiaus, Zarasų mokymo įstaigos nepatenkino visų norinčių mokytis poreikių. Labiausiai trūko pradinių mokyklų.

Miesto triklasė mokykloje 1906-1907 m. m. mokėsi 92 mokiniai (lyginant su kitomis Kauno gubernijos mokyklomis – tai nedaug). Tokį nedidelį mokinių skaičių A. Ruseckas aiškina tuo, kad sentikiai nenorėjo leisti savo vaikų į miesto mokyklą (1906/1907 m.m. mokėsi tik 3 sentikiai). Į baigusius miesto mokyklą sentikius kiti sentikiai žiūrėjo nepalankiai, vertino juos kaip eretikus, išdavusius tikrąjį tikėjimą.

Didžioji dalis besimokančiųjų miesto mokykloje buvo gudai (baltarusiai) ir lietuviai, mažiau - žydų ir rusų stačiatikių .

Mokyklos išlaikymui kasmet valstybės išdas skirdavo 3443 rub. Kiekvienas mokinys kasmet mokėjo po 6 rub. Taip susirinkdavo apie 500 rub. spec. lėšų, skirtų mokyklos remontui ir katalikų tikybos mokytojo atlyginimui.

Mokykla skyrė tris stipendijas. Viena iš jų – A. Puškino, įsteigta 1898 m. minint poeto gimimo 100-ąsias metines, kitos dvi – imperatoriaus Nikolajaus II-ojo vardo, įsteigtos 1902 m. Visų trijų stipendijų sumos ( iš viso 500 rub.) buvo surinktos miesto visuomenės ir mokamos tam tikru procentu.

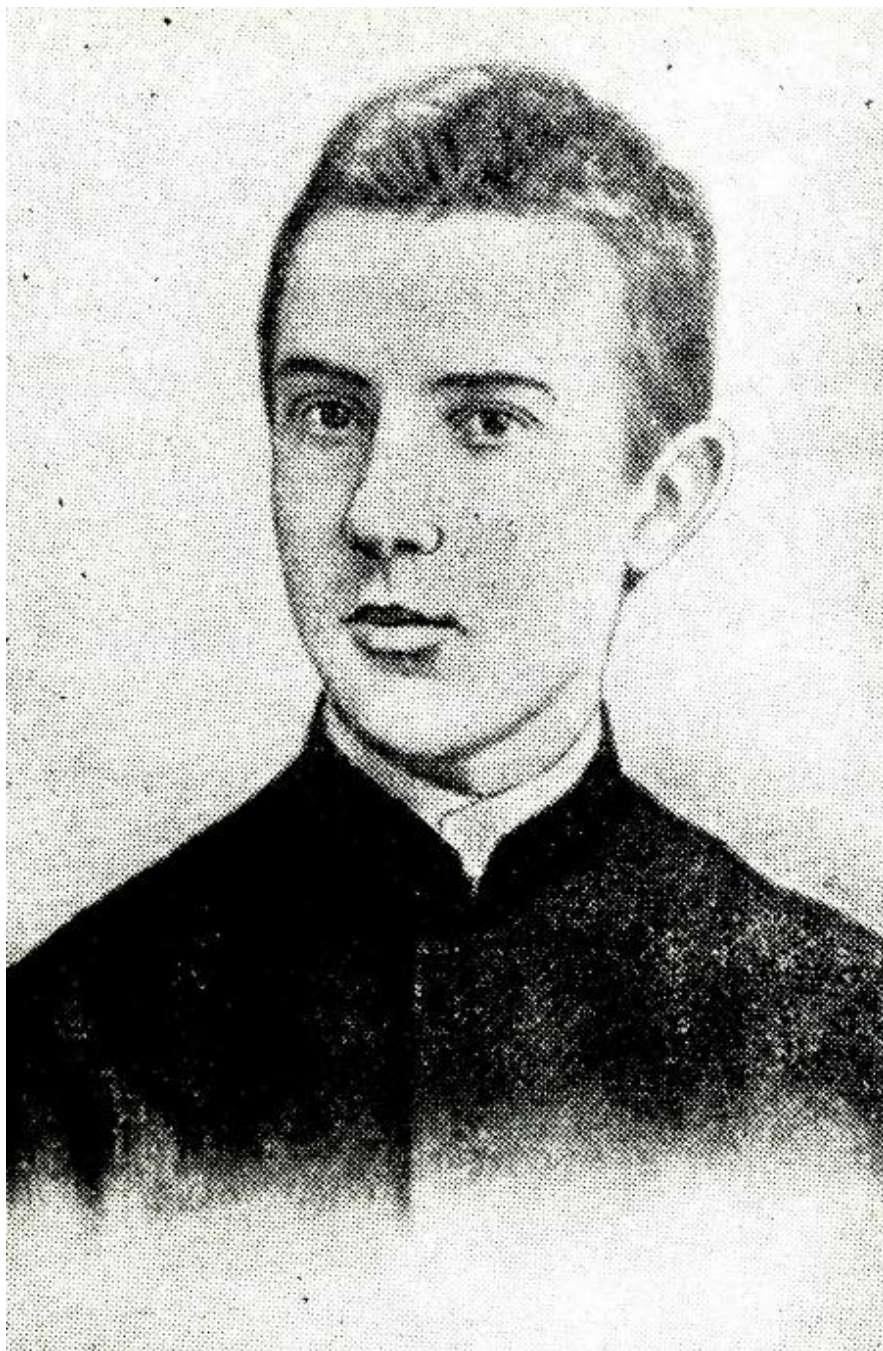
1909 m. Zarasų miesto triklasė mokykla perorganizuota į keturklasę. Faktiškai ši mokykla prilygo progimnazijai. 1910 – 1914 m. miesto mokykloje mokėsi būsimo tarpukario Lietuvos kariuomenės vadas Stasys Raštikis. Šį laikotarpį jis aprašė savo atsiminimuose ( Raštikis S. Kovose dėl Lietuvos (kario atsiminimai) I d., Los Angeles, 1956 m.). S. Raštikis mokyklą baigė vien „penkiukėmis“ ir su dovanomis. Kurį laiką dirbo Dūkšto vartotojų kooperatyve, galvojo stoti į matininkų ar felčerių mokyklą, tačiau prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas pasuko gyvenimo srovę kita vaga.

Minėto A. Rusecko duomenimis, valdinė vienaklasė žydų mokykla su mergaičių pamaina egzistavo nuo 1901 m. Iki jos Zarasuose buvo privati mokytojo Glinterniko mokykla. Valdinei žydų mokyklai išlaikyti skirtos lėšos, surinktos iš miestiečių mokamų degtukų ir žvakių mokesčio ( iš viso 1090 rub.). Pirmaisiais mokslo metais mokinių buvo 90. 1906-1907 m. m. – 140, po 70 berniukų ir mergaičių. Dirbo du mokytojai: su berniukais – vyras, su mergaitėmis – mokytoja moteris. Be to Zarasuose žydų vaikams dar buvo apie 12 privačių chederių, kuriuose mokėsi apie 150 vaikų.

Pasak A. Rusecko, paprinė cerkvinė mokykla buvo išlaikoma Lietuvos stačiatikių vyskupijos mokyklų tarybos . Patalpos nuomos. 1906 m. spalio mėn. mokinių buvo 48 (30 berniukų ir 18 mergaičių). Pagal tikėjimą mokykloje buvo 18 stačiatikių, 4 katalikai ir 26 sentikiai.

Mokyklų skaičius ir jų profilis nepatenkino visų norinčių mokytis. Labiausiai buvo diskriminuojami lietuviai, nes nei viena mokykla nebuvo nacionalinė. Dėl nacionalinės lietuvių mokyklos Zarasuose reikėjo dar pakovoti.

Zarasų „Ąžuolo“ gimnazijos mokytojas Rimantas Bazaras



**Fotografija: K. Būga XIX a. pab. (iš Zarasų krašto muziejaus archyvų)**



**Carinės Zarasų miesto mokyklos pastatas ( fotografuota XX a. 8-9 deš.)**



**Zarasų gimnazijos pastatas iki 1931 m. (fotografuota 2017 m. gruodžio mėn.)**